ΣΤΑΥΡΟΣ ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ*

«Τότε γάρ οἰόμεθα γιγνώσκειν ἕκαστον, ὅταν τὰ αἴτια γνωρίσωμεν τὰ πρῶτα καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς πρώτας καὶ μέχρι τῶν στοιχείων».

Ἀριστοτέλης, **Φυσικὰ** 1, 184α.

1. Σημασία καὶ ρόλος τοῦ προγράμματος σπουδῶν.

Τὸ οὐσιαστικότερο στοιχεῖο τῆς παιδείας καὶ τῆς διδασκαλίας σ' ἕνα πανεπιστημιακὸ ἵδρυμα εἶναι τὸ πρόγραμμα σπουδῶν, ποὺ προσφέρεται στοὺς νέους ἀνθρώπους. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἢ ὕλης ἀποτελεῖ τὴ βασικότερη **ἐπιλογὴ** ἑνὸς πανεπιστημιακοῦ ἱδρύματος ἢ μιᾶς σχολῆς, **γιατὶ περιέχει τὴν «ὕλη», μὲ τὴν ὁποία συντελεῖται ἡ παιδαγωγικὴ-ἐπιστημονικὴ λειτουργία, δηλαδὴ ἡ διάπλαση καὶ ἡ κατάρτιση τῶν σπουδαστῶν.** Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν εἶναι ἡ οὐσία τῆς παιδείας. Γι' αὐτὸ ὅλες οἱ ἄλλες ἐκδηλώσεις, ποὺ γίνονται μέσα στὸν πανεπιστημιακὸ χῶρο, ἔχουν σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸ πρόγραμμα σπουδῶν καὶ τῆς διδακτέας ὕλης.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν εἶναι: α) **ἐπίσημο,** δηλαδή, αὐτὸ ποὺ ἐγκρίνουν («στὰ χαρτιὰ») οἱ πανεπιστημιακὲς ἀρχὲς καὶ β) **ἀνεπίσημο,** δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ἐφαρμόζει ὁποιος διδάσκει, ἀνάλογα μὲ τὶς παιδαγωγικές, ἐπιστημονικές, ἰδεολογικὲς καὶ ἄλλες προτιμήσεις του. Στὴν πράξη, βέβαια, αὐτὸ ποὺ διδάσκεται στοὺς σπουδαστὲς μέσα στὴν αἴθουσα διδασκαλίας ἐξαρτᾶται ὄχι μόνο ἀπὸ

---

* Θέλω νὰ εὐχαριστήσω ὅλους τοὺς συνάδελφους Καθηγητὲς καὶ Ὑφηγητὲς τῆς Παντείου Σχολῆς, ποὺ μὲ τὶς συζητήσεις τους στὴ Γενικὴ Συνέλευση ἔδωσαν πολλὲς ἀπὸ τὶς ἰδέες γιὰ τὴν ἐργασία αὐτή. Ἰδιαίτερα θέλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν Καθηγητὴ κ. Δ. Καράγιωργα, μὲ τὸν ὁποῖον εἴχαμε πολλὲς συζητήσεις πάνω στὸ θέμα τῆς ἐργασίας. Ἐπίσης, θέλω νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ καὶ τοὺς φοιτητές, ποὺ ἐργάστηκαν γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ προγράμματος σπουδῶν τῆς Σχολῆς καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμό της. Εὐχαριστίες ὀφείλω καὶ στοὺς συνεργάτες τῆς ἔρας τῆς Ἐφαρμοσμένης Οἰκονομικῆς κ. Γ. Καλαμοῦτσο, κα. Ὀλ. Καμινάρη καὶ κα. Π. Κωνσταντινίδη.

Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ὀφείλω καὶ στὸν Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Μ. Μερακλῆ, ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ δεῖ τὸ κείμενο ἀπὸ πολλὲς πλευρές.

τὴν προσωπικότητα τοῦ πανεπιστημιακοῦ δασκάλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σπουδαστές του, ποὺ μὲ τὶς «ἀντιδράσεις» τους (ἐρωτήσεις κ.λπ.) διαμορφώνουν τελικὰ τὴν πραγματικὴ διδασκαλία. Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι τὸ ἐπίσημο πρόγραμμα σπουδῶν προσδιορίζει σὲ σημαντικότατο βαθμὸ τὰ πλαίσια τοῦ πραγματικοῦ προγράμματος σπουδῶν.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιατὶ μ' αὐτὸ δημιουργοῦνται τὰ ἐπιστημονικά-ἐπαγγελματικὰ στελέχη, ποὺ χρειάζεται ἡ κοινωνία, γιὰ νὰ λύσει τὰ πολλὰ προβλήματά της: οἰκονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, τεχνικὰ κ.λπ. Ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα παιδείας ἔχει ἰδιαίτερη σημασία καὶ γιὰ ἕναν ἄλλο σοβαρότατο λόγο: μ' αὐτὸ διαπλάθονται τὰ ἄτομα, ποὺ θὰ διαμορφώσουν τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας.

Τὸ σωστὸ πρόγραμμα σπουδῶν δὲν εἶναι μόνο **δείκτης** τῶν ἀναγκῶν μιᾶς κοινωνίας. Πρέπει νὰ εἶναι καὶ **πομπὸς** νέων μηνυμάτων καὶ φορέας μεταδόσεως καὶ καλλιέργειας τῶν πραγματικῶν ἀξιῶν στοὺς νέους ἀνθρώπους. Ἂν τὸ πρόγραμμα σπουδῶν παίζει μόνο τὸν παθητικὸ ρόλο τῆς ἁπλῆς ἀναπαραγωγῆς ἐπαγγελματικῶν στελεχῶν καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν εὐρύτερη κοινωνική, πολιτιστικὴ καὶ ἰδεολογικὴ καλλιέργεια τῶν νέων ἀνθρώπων, εἶναι μόνο ἕνα τεχνοκρατικὸ ὄργανο. Τὸ ὁλοκληρωμένο πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ παίζει ἕναν εὐρύτερο ρόλο: νὰ διαπαιδαγωγεῖ τοὺς νέους καὶ τὶς νέες στὶς ἀξίες τοῦ οὐμανισμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ **ἰδεολογία** τοῦ προγράμματος σπουδῶν. Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ-ἐπαγγελματικὴ πλευρά, ἕνα σωστὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ ἔχει καὶ μίαν εὐρύτερη ἰδεολογικὴ διάσταση.

Τὸ **εἶδος**, τὸ **περιεχόμενο**, ἡ **δομὴ** καὶ ἡ **ποιότητα** τοῦ προγράμματος σπουδῶν προσδιορίζουν τὸν ἰδιαίτερο χαρακτήρα, τὴ φύση καὶ τὴν ἀνταγωνιστικὴ θέση ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος μέσα στὸν εὐρύτερο παιδαγωγικὸ-ἐπιστημονικὸ χῶρο. Ἕνα πανεπιστήμιο ἀποκτᾶ τὴ φήμη, τὸ γόητρο καὶ τὴν ἀκτινοβολία του ἀπὸ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ποιότητα τῶν γνώσεων ποὺ προσφέρει. Βέβαια γιὰ τὸ γόητρο καὶ τὴ φήμη ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος σπουδαῖο ρόλο παίζει κυρίως ἡ ποιότητα τοῦ διδακτικοῦ του προσωπικοῦ. Ὁ παράγοντας αὐτὸς ἀσκεῖ θεμελιώδη ἐπιρροὴ στὴν ἐπίδοση ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος. Ἡ ἐπίδραση ὅμως αὐτὴ ἐκδηλώνεται στὴν πράξη μὲ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν καὶ ἐργασίας, ποὺ προσφέρει τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἵδρυμα. Ἡ παρουσία διδακτικοῦ προσωπικοῦ ὑψηλῆς στάθμης, ὅταν μάλιστα πρόκειται γιὰ ὁρισμένες μεγάλες προσωπικότητες, ἂν δὲν γίνεται μὲ βάση ἕνα ὁρισμένο πρόγραμμα σπουδῶν, μπορεῖ νὰ κάνει κακὸ σ' ἕνα ἐκπαιδευτικὸ ἵδρυμα. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ πῶς ἡ συστηματικὴ μετάδοση τῆς γνώσης καὶ ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ «χαρισματικὲς προσωπικότητες». Ὅ,τι ἔχει σημασία μέσα σ' ἕνα ἐκπαιδευτικὸ ἵδρυμα εἶναι ἡ **ἐργασία**, ποὺ γίνεται σ' αὐτὸ (ἐκπαιδευτική, ἐρευνητικὴ καὶ εὐρύτερα παιδαγωγική). Ἡ ὕπαρξη προσωπικοτήτων μέσα σ' ἕνα ἀκαδημαϊκὸ ἵδρυμα αὐτὴ καθεαυτὴ δὲν ἀποτελεῖ ἐπαρκὴ ὅρο, ποὺ ἐγγυᾶται διδασκαλία ὑψηλοῦ

ἐπιπέδου. Εἶναι ἐνδεχόμενο πολλὲς ἀπὸ τὶς προσωπικότητες αὐτὲς νὰ μὴν ἀσχολοῦνται καθόλου μὲ τὴν διδασκαλία τῶν σπουδαστῶν. Αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία στὴν παρουσία ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος εἶναι ἡ ποιότητα τοῦ προγράμματος σπουδῶν του, δηλ. ἡ ἀποτελεσματικὴ μετάδοση γνώσεων, μεθόδων καὶ ἰδεῶν στοὺς νέους ἀνθρώπου. Συνήθως ὅμως ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, ποὺ διαθέτουν δασκάλους ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ἐφαρμόζουν καὶ ἄρτια προγράμματα σπουδῶν.

2. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν: συνάρτηση τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν ἐπιδιώξεων ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος.

α. Οἱ γενικὲς ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας καὶ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν εἶναι συνάρτηση τῶν γενικῶν ἐπιδιώξεων τῆς παιδείας. Ὑποτίθεται ὅτι **τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἐξυπηρετεῖ τὶς ἀνάγκες μιᾶς κοινωνίας στὶς εὐρύτερες διαστάσεις τους.**

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς Σχολῆς ἢ ἑνὸς Τμήματος καθορίζεται μὲ μιὰν ὁρισμένη διαδικασία (βλ. διάγραμμα 1). **Προτοῦ** νὰ ἐκπονήσουμε τὸ πρόγραμμα σπουδῶν, πρέπει νὰ καθορίσουμε τὶς **γενικὲς ἐπιδιώξεις** τῆς παιδείας καὶ μὲ βάση αὐτές, τὶς **εἰδικὲς ἐπιδιώξεις** κάθε ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος ἢ ἐκπαιδευτικῆς μονάδας. Κάθε πρόγραμμα σπουδῶν ἐξυπηρετεῖ ὁρισμένες ἐπιδιώξεις. **Ἂν δὲν συμφωνήσουμε ἀπὸ πρὶν στὶς ἐπιδιώξεις, ποὺ θέλουμε νὰ ἐπιτύχουμε, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμφωνήσουμε καὶ στὸ πρόγραμμα σπουδῶν καὶ ὕλης.**

Οἱ γενικὲς ἐπιδιώξεις ἑνὸς Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἱδρύματος εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. **Ἡ προσφορὰ ἀνώτατης γενικῆς παιδείας σὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο παιδείας χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐξάσκηση συγκεκριμένου ἐπαγγέλματος.** Ἔτσι π.χ. ἕνας νέος γιατρός, ποὺ θέλει νὰ ἀποκτήσει κατάρτιση καὶ στὶς πολιτικὲς ἐπιστῆμες, ἐγγράφεται στὸ Α΄ ἔτος σπουδῶν μιᾶς Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Ἂν ὑποθέσουμε ὅτι σκοπεύει κάποτε νὰ ἀσχοληθεῖ ἐνεργὰ στὴν πολιτική, γιατὶ νομίζει ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα τοῦ κλάδου του δὲν μποροῦν νὰ λυθοῦν χωρὶς σοβαρὲς καὶ μελετημένες πολιτικὲς ἀποφάσεις, τὶς ὁποῖες μποροῦν νὰ πάρουν μόνο ἄνθρωποι μὲ σοβαρὴ κατάρτιση στὴν πολιτικὴ ἐπιστήμη). Ἡ προσφορὰ ἀνώτατης γενικῆς παιδείας **ἔχει ὡς τελικὸ σκοπὸ τὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς προσωπικότητας τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ γίνουν ἄτομα μὲ ἀναπτυγμένη κοινωνικὴ εὐθύνη καὶ νὰ ἀποκτήσουν συνείδηση τοῦ χρέους καὶ τοῦ ρόλου τους μέσα στὴν κοινωνία.**

2. **Νὰ προσφέρει ἐξειδικευμένη ἐπιστημονικὴ ἐπαγγελματικὴ μόρφωση, δηλαδὴ νὰ δημιουργήσει τὰ ἐπιστημονικὰ καταρτισμένα ἐπαγγελματικὰ στελέχη**

ποὺ χρειάζεται ἡ κοινωνία. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ εἶναι ἡ κυριώτερη ἀποστολὴ τῶν Α.Ε.Ι. κατὰ γενικὴ παραδοχή. Σήμερα σχεδὸν ὅλοι, ὅσοι ἐπιζητοῦν ἀνώτατη παιδεία, ἔχουν ὡς ἐπιδίωξή τους τὴν ἀπόκτηση ἑνὸς πτυχίου, ποὺ θὰ τοὺς ἐπιτρέψει νὰ ἀσκήσουν ἕνα προσοδοφόρο ἐπάγγελμα.

3. Τέλος, ἕνα σύγχρονο Α.Ε.Ι. ἔχει καὶ ὡς βασικὴ ἐπιδίωξη **τὴν προαγωγὴ τῆς γνώσεως μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.** Ἔτσι, ἀνάλογα μὲ τὸ χῶρο τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου ποὺ καλλιεργεῖ ἕνα Α.Ε.Ι., ἔχει ὡς ἀποστολὴ καὶ τὴν προαγωγὴ τῆς γνώσεως στὸν ἐξειδικευμένο τομέα, στὸν ὁποῖον ἀσχολεῖται. Ἡ προώθηση τῆς ἐπιστήμης γίνεται ἀπὸ ἐρευνητές, ποὺ δημιουργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται μέσα στὰ Α.Ε.Ι., ἐφόσον αὐτὰ ἔχουν μεταπτυχιακὲς σπουδές, ἐξειδικευμένα ἐρευνητικὰ προγράμματα καὶ τὸν κατάλληλο ἐξοπλισμό. Ἡ προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης εἶναι **ἡ πιὸ προχωρημένη ἐπιδίωξη** ἑνὸς Α.Ε.Ι., ὅταν αὐτὸ ἔχει ἀναπτυγμένη συνείδηση τοῦ ρόλου του μέσα στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο καὶ στὴν κοινωνία.

Τὸ **τρίπτυχο** προσφορὰ γενικῆς παιδείας — ἐξειδικευμένη ἐπιστημονικὴ ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση — προώθηση τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν ἔρευνα εἶναι σήμερα οἱ γενικὲς ἐπιδιώξεις **κάθε ἐκσυγχρονισμένου** Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἱδρύματος. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἐνδείκνυνται νὰ υἱοθετεῖ αὐτοὺς τοὺς **κυριαρχικοὺς προσανατολισμοὺς** στὴ σύνθεσή του.

Ὅλες οἱ πιὸ πάνω ἐπιδιώξεις ἔχουν τὴν ἴδια βαρύτητα καὶ τὴν ἴδια προτεραιότητα σ' ἕνα σύγχρονο καὶ καλὰ δομημένο πρόγραμμα σπουδῶν. Προγράμματα σπουδῶν, ποὺ τείνουν νὰ δίνουν μόνο ἐπαγγελματικὴ μόρφωση χωρὶς τὴν προσφορὰ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, εἶναι πιὰ ἀποτυχημένα. Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἱδρύματα ποὺ δὲν καλλιεργοῦν τὴν προώθηση τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν ἔρευνα, δὲν θεωροῦνται πιὰ «ναοὶ τῆς γνώσεως» ἀλλὰ «μουσεῖα γνώσεως».

Τὰ στελέχη μιᾶς ἀνώτερης καὶ προοδεύουσας κοινωνίας πρέπει νὰ ἔχουν ὑψηλὴ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, ὁλοκληρωμένη ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση καὶ νὰ καλλιεργοῦν συνεχῶς τὴν ἔρευνα γιὰ νὰ προωθήσουν τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀλήθεια.

Ἡ πλάνη ποὺ ἐλλοχεύει συνήθως στὴν κατάρτιση προγραμμάτων σπουδῶν εἶναι νὰ δίνεται ἔμφαση μόνο στὴ μετάδοση γνώσεων. Ἡ **μονόπλευρη** αὐτὴ παιδεία εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς οὐσίας τῆς παιδείας. Ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Α.Μ. Whitehead, θυμίζοντας τὸν Ἡράκλειτο ποὺ ἔλεγε «πολυμαθίη νόον ἔχειν οὐ διδάσκει», ἔγραψε στὸ ἔργο του «The Aims of Education»: «Ὁ ἁπλῶς καλὰ πληροφορημένος ἄνθρωπος εἶναι τὸ πιὸ ἄχρηστο πράγμα στὴ γῆ τοῦ Θεοῦ...».

Οἱ γνώσεις ποὺ ἀποκτᾶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι ἀλληλένδετες μὲ τὸν τρόπο καὶ τὴ μέθοδο ποὺ θὰ τὶς χρησιμοποιήσει γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀνθρωπότητας.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς Σχολῆς ἢ ἑνὸς Τμήματος
εἶναι ἄμεση συνάρτηση τῶν ἐπιδιώξεων ποὺ θέτουμε ἐκ τῶν προτέρων.
(Ἕνα γενικὸ ὑπόδειγμα).

Καθορισμὸς γενικῶν ἐπιδιώξεων → **Καθορισμὸς Σχολῶν ἢ Τμημάτων.** → **Πρόγραμμα σπουδῶν**

Οἱ τρεῖς **γενικὲς** ἐπιδιώξεις κάθε Ἀνώτατου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἱδρύματος:

α) Προσφορὰ ἀνώτατης γενικῆς παιδείας.
β) Ἐπιστημονικο-επαγγελματικὴ ἐξειδίκευση.
γ) Ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Δηλαδὴ

ἕνα Α.Ε.Ι. ἔχει τρεῖς βασικοὺς σκοπούς:
α) Νὰ δώσει ἀνώτατη γενικὴ μόρφωση ἢ παιδεία.
β) Νὰ δημιουργήσει ἐπαγγελματικὰ στελέχη.
γ) Νὰ δημιουργήσει ἐπιστήμονες-ἐρευνητές.

Καθορισμὸς εἰδικῶν ἐπιδιώξεων κάθε Σχολῆς ἢ Τμήματος. «Νομικὴ-κοινωνικὴ» κατοχύρωση «Πτυχίου-Ἐπαγγέλματος» κάθε Σχολῆς ἢ Τμήματος. Ἐξειδίκευση Τμημάτων:
– Τμῆμα Πολιτικῆς Ἐπιστήμης.
– Τμῆμα Διεθνῶν Σχέσεων.
– Τμῆμα Κοινωνιολογίας.
– Τμῆμα Δημοσίας Διοικήσεως.
– Τμῆμα Γενικῆς Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ.
– Τμῆμα Δημοσιογραφίας κ.λπ.

Κατάρτιση *προγράμματος σπουδῶν* μὲ βάση τὶς γενικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἱδρύματος καὶ τὶς εἰδικὲς ἐπιδιώξεις κάθε Σχολῆς ἢ Τμήματος:

– **Βασικὴ Ὕλη.**

(Ὕλη ἐπιστημονικῆς ὑποδομῆς, κοινὴ φοίτηση)

– **Ἐξειδικευμένη Ὕλη.**

(Τὰ ἐξειδικευμένα κύρια καὶ δευτερεύοντα μαθήματα κάθε βασικοῦ ἐπιστημονικοῦ κλάδου)

– **Ἐρευνητικὰ Προγράμματα.**

(Γιὰ τὶς μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὰ Ἰνστιτοῦτα Ἐρευνῶν).

Διάγραμμα 1

β. Ἡ Σχολὴ ἢ τὸ Τμῆμα ὡς βασικὴ ἀκαδημαϊκὴ καὶ διοικητικὴ μονάδα ποὺ ἐξειδικεύει τὸ πρόγραμμα σπουδῶν.

Μὲ γνώμονα τὶς παραπάνω γενικὲς ἐπιδιώξεις κάθε Σχολὴ ἢ Τμῆμα μέσα σ' ἕνα Α.Ε.Ι. καθορίζουν τὶς **εἰδικὲς ἐπιδιώξεις** τους σ' ἕναν ὁρισμένο χῶρο γνωστικοῦ ἀντικειμένου (Βλ. διάγραμμα 1). Ἔτσι, π.χ. μιὰ Πολυτεχνικὴ Σχολὴ ἐξειδικεύει τὶς πιὸ πάνω ἐπιδιώξεις στὴ Σχολὴ Πολιτικῶν Μηχανικῶν, στὴ Σχολὴ Ἀρχιτεκτόνων κτλ. Ἐπίσης μιὰ Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν ἐξειδικεύει τὶς γενικὲς ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας σὲ ἐξειδικευμένα τμήματα σπουδῶν, ὅπως π.χ. Τμῆμα Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, Τμῆμα Διεθνῶν Σχέσεων, Τμῆμα Δημόσιας Διοικήσεως κτλ. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τονίσουμε ὅτι κάθε Σχολὴ ἢ Τμῆμα ἐξειδικεύει τὶς γενικὲς ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας σὲ ἕνα ὁρισμένο γνωστικὸ πεδίο. Ἔτσι κάθε Σχολὴ ἢ Τμῆμα προσφέρει: α) ἀνώτατη γενικὴ παιδεία σ' ἕνα ὁρισμένο γνωστικὸ ἀντικείμενο, β) ἐξειδικευμένη ἐπιστημονικὴ-ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση καὶ γ) ἐρευνητικὰ προγράμματα καὶ δυνατότητες γιὰ τὴν προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης στὸν ἰδιαίτερο κλάδο ποὺ καλλιεργεῖ.

Ἡ Σχολὴ ἢ τὸ Τμῆμα ἀποτελοῦν τὴ βασικὴ ἀκαδημαϊκὴ καὶ διοικητικὴ μονάδα, ποὺ καθορίζει τὸ πρόγραμμα σπουδῶν. Ἐπειδὴ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἀπαιτεῖ **συνθετικὴ θεώρηση** πολλῶν παραγόντων, ὁ βαθμὸς ἀποκεντρώσεως στὴν κατάρτισή του ἔχει ὁρισμένα ὅρια. Ὅπως θὰ δοῦμε ἀργότερα, τὸ πρόγραμμα σπουδῶν καταρτίζεται μὲ γνώμονα ὁρισμένες ἀρχὲς καὶ κριτήρια.

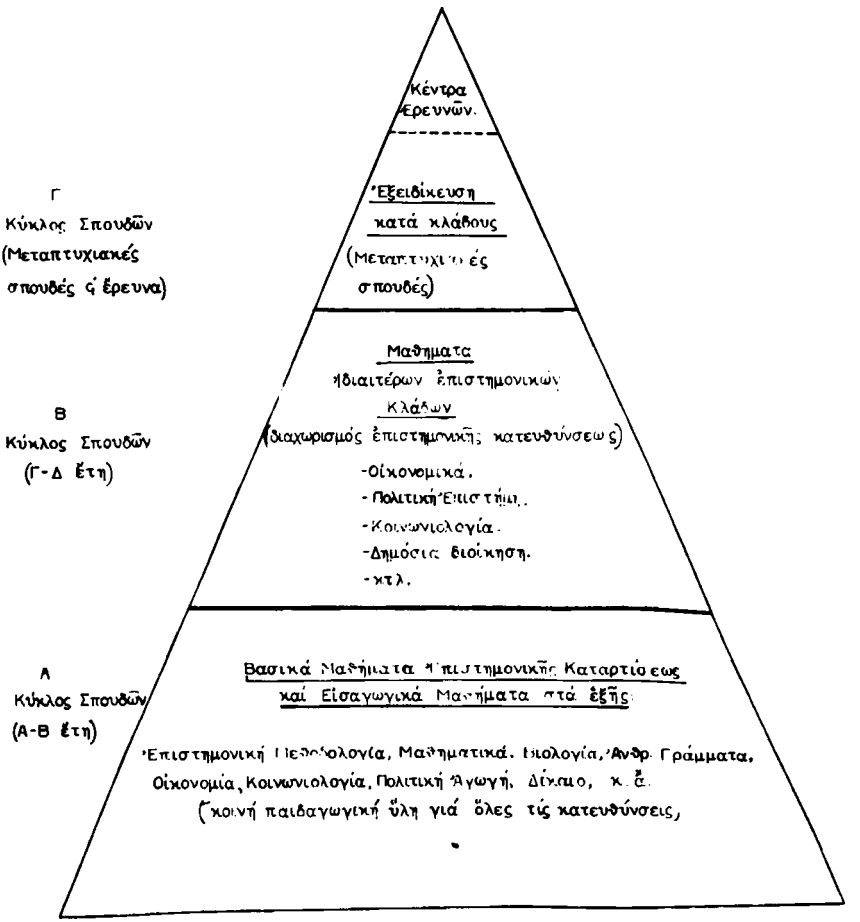
Γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ στὴν κοινωνία ἕνα ἐκπαιδευτικὸ ἵδρυμα ἢ μιὰ σχολὴ ἢ ἕνα τμῆμα, πρέπει νὰ προσφέρει πτυχίο ἢ τίτλο, ποὺ κατοχυρώνει ὄχι μόνο **νομικὰ** (τυπικὰ) ἀλλὰ καὶ **κοινωνικὰ** (οὐσιαστικὰ) τὴν «κατάρτιση-ἐπάγγελμα» τοῦ κατόχου τοῦ πτυχίου ἢ τίτλου. Ἔτσι, **κάθε πτυχίο ἢ τίτλος πρέπει νὰ ἀναγνωρίζεται στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρακτικὴ ὡς ἀπόδειξη ὁρισμένης ἐπιστημονικῆς-ἐπαγγελματικῆς ἱκανότητας, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὶς προσδοκίες τοῦ συνόλου.** Τὸ πτυχίο ἢ ὁ ἀκαδημαϊκὸς τίτλος μιᾶς Σχολῆς ἢ ἑνὸς Τμήματος ἀντανακλοῦν τὸ ἐπίπεδο γνώσεων ἢ ἱκανοτήτων τοῦ κατόχου τους. Τὸ ἐπίπεδο αὐτὸ ἀποκτᾶται ἀπὸ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν, ποὺ προσφέρει ἡ Σχολὴ ἢ τὸ Τμῆμα.

Γι' αὐτὸ τὸ κυριαρχικὸ στοιχεῖο στὴν παιδεία εἶναι τὸ πρόγραμμα σπουδῶν.

3. Γενικὴ δομὴ καὶ ἀνέλιξη τοῦ προγράμματος σπουδῶν: οἱ κύκλοι σπουδῶν.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς Σχολῆς ἢ ἑνὸς Τμήματος ἔχει τρία βασικὰ στάδια ἀνελίξεως (βλ. διάγραμμα 2).

α) **Τὴ βασικὴ ὕλη,** δηλ. τὰ μαθήματα γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν βασικῶν γνώσεων («ὕλη ὑποδομῆς») ἑνὸς μορφωμένου ἀνθρώπου στὴ σύγχρονη ἐποχή. Οἱ βασικὲς γνώσεις ἀναφέρονται στὴ γνωριμία μὲ ὁρισμένα θεμελιακὰ ἀντικείμε-

Ἡ πυραμίδα τοῦ προγράμματος σπουδῶν

Διάγραμμα 2

Σ. Θεοφανίδης, ΠΑΣΠΕ · 8 · 9.11.74

να ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὅπως π.χ. Ἐπιστημολογία, Ἐπιστημονικὴ Μεθοδολογία, Βασικὰ Μαθηματικά, Ἀρχὲς Φιλοσοφικῆς Σκέψης κτλ. καὶ μὲ τὶς βασικὲς γνώσεις ἢ ἀρχὲς τῶν κλάδων ὅπου ἐξειδικεύεται ἕνα Τμῆμα. Ἐπειδὴ τὰ γνωστικὰ ἀντικείμενα στὸ στάδιο αὐτὸ εἶναι βασικά, ἀποτελοῦν συνήθως κύκλο μαθημάτων κοινῆς φοιτήσεως γιὰ ὅλους τοὺς σπουδαστὲς τῆς Σχολῆς ἢ τοῦ Τμήματος, δηλ. τὸν **Α΄ κύκλο σπουδῶν** (Α΄ ἢ καὶ Β΄ ἔτος σπουδῶν).

β) **Τὴν ἐξειδικευμένη κατὰ κλάδους ὕλη,** δηλ. τὴ βαθύτερη καὶ πλατύτερη γνωριμία μὲ τὰ ἐπὶ μέρους γνωστικὰ ἀντικείμενα τῆς Σχολῆς ἢ τοῦ Τμήματος. Ἡ ἐξειδικευμένη ὕλη καθορίζει τὴν ἐπιστημονικὴ-ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση τῶν σπουδαστῶν. Σ' ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν ἡ ἐξειδικευμένη κατὰ κλάδους ὕλη **ἀκολουθεῖ** τὴ βασικὴ ὕλη καὶ καλύπτει τὸν **Β΄ κύκλο σπουδῶν** (Β΄ ἢ Γ΄ καὶ Δ΄ ἔτους σπουδῶν).

γ) **Τὴν προχωρημένη ὕλη,** δηλ. πρόγραμμα μαθημάτων μὲ κυρίαρχο προσανατολισμὸ τὴν **ἐξειδικευμένη ἐπιστημονικὴ κατάρτιση** καὶ τὴν προώθηση τῆς ἐπιστήμης. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς κύκλος σπουδῶν (κύκλος μεταπτυχιακῶν σπουδῶν) περιλαμβάνει προχωρημένα σεμινάρια μαθημάτων καὶ εἰδικὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα ποὺ ἀποβλέπουν στὴν προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν ἀνακάλυψη νέων γνώσεων ἢ νέων μεθόδων σ' ἕναν ὁρισμένο γνωστικὸ χῶρο. Τὰ προγράμματα ἐρευνῶν συνήθως γίνονται μέσα σὲ ἐξειδικευμένα Κέντρα ἢ Ἱνστιτοῦτα Ἐρευνῶν, ποὺ ἀνήκουν στὰ Α.Ε.Ι. ἢ εἶναι συνδεμένα μ' αὐτά. Ἡ σύνδεση ἐρευνητικῶν Ἱνστιτούτων ἢ Κέντρων μὲ τὰ Α.Ε.Ι. ἐπιβάλλεται, γιατὶ τὰ Α.Ε.Ι. προσφέρουν ὄχι μόνο τοὺς καθηγητές-δασκάλους-ἐρευνητὲς ἀλλὰ καὶ τοὺς νέους ἐρευνητές, δηλαδὴ τοὺς ἀποφοίτους τῶν Α.Ε.Ι., ποὺ θὰ στελεχώσουν τὰ ἐρευνητικὰ Κέντρα ἢ Ἱνστιτοῦτα.

Γενικὰ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἐκφράζει τὴ σύνθεση μέσων γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν ἐπιδιώξεων καὶ στόχων τῆς πανεπιστημιακῆς μονάδας. Ἀσάφειες στὶς ἐπιδιώξεις ἔχουν ἐπιπτώσεις στὸ περιεχόμενο τοῦ προγράμματος σπουδῶν.

3. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν: ἕνα πρότυπο γενικῆς ἀνώτατης παιδείας.

Ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἕνα ἀκαδημαϊκὸ ἵδρυμα ἐπιδιώκει τὴν προσφορὰ ὁλοκληρωμένης παιδείας στοὺς νέους ἀνθρώπους, τὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἀναγκαῖα γνωστικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ἀντικείμενα, σὲ ἐπαρκὴ ἔκταση καὶ βάθος, ὥστε πράγματι νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ὁλοκλήρωμένη παιδεία.

Ἐπειδὴ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς κατανομῆς τῶν διάφορων γνωστικῶν ἀντικειμένων στὰ προγράμματα σπουδῶν παρουσιάζει μεγάλες δυσκολίες, καταβλήθηκε προσπάθεια, μὲ γνώμονα διάφορα συγκριτικὰ δεδομένα, νὰ **σχεδιαστεῖ ἕνα πρότυπο πρόγραμμα σπουδῶν γιὰ μιὰ πανεπιστημιακὴ μονάδα ὁλοκληρωμένης ἐπιστημονικῆς-παιδαγωγικῆς καλύψεως.** Τὸ πρότυπο αὐτὸ εἶναι ἐνδεικτικὸ καὶ ἀποτελεῖ πυξίδα γενικοῦ προσανατολισμοῦ στὴν κατάρτιση

τῶν σύγχρονων προγραμμάτων σπουδῶν. Βασικὴ ἀρχὴ γιὰ τὴν κατάρτιση τοῦ προτύπου εἶναι ἡ ἀντίληψη ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἢ τὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ μιᾶς σύγχρονης κοινωνίας πρέπει νὰ ἔχει μιὰ σχετικὰ ὁλοκληρωμένη κατάρτιση καὶ παιδεία. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος πρέπει νὰ κατέχει βασικὲς γνώσεις Βιοεπιστήμης, δηλ. γνώσεις γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωή του (π.χ. Βιολογία, Ἰατρική, Ὑγιεινή), νὰ διαθέτει βασικὴ ἀνθρωπιστικὴ καλλιέργεια (π.χ. Φιλοσοφικὴ Παιδεία, Ἀνθρωπιστικὰ Γράμματα), βασικὴ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἢ παιδεία (π.χ. Πολιτικὴ Ἀγωγή, Ἰδεολογικὸς Προβληματισμός), νὰ γνωρίζει καλὰ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ζεῖ καὶ ἐργάζεται (π.χ. γνώσεις Κοινωνιολογίας), νὰ γνωρίζει σὲ ἐπαρκῆ βαθμὸ τὴν κυριότερη δραστηριότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζει τὴ διαβίωσή του καὶ τὴν ὑλικὴ πρόοδο (π.χ. γνώσεις Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν), νὰ ἔχει ἱκανοποιητικὴ πληροφόρηση γιὰ τὰ θετικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου στὴν τεχνικὴ πρόοδο (π.χ. γνώσεις Θετικῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνολογίας) κτλ.

Στὸν πίνακα 1 παρουσιάζουμε τὴν ποσοστιαία κατανομὴ τοῦ «χώρου» ἑνὸς ἐνδεικτικοῦ ὁλοκληρωμένου προγράμματος σπουδῶν. Στὸ πρόγραμμα αὐτὸ οἱ Βιοεπιστῆμες καὶ ἡ Αὐτογνωσία τοῦ Ἀνθρώπου (ποὺ περιλαμβάνουν γνώσεις Βιολογίας —πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο— Ψυχολογίας, Ὑγιεινῆς, Κοινωνικῆς Προλήψεως κ.ἄ.) καλύπτουν ποσοστὸ 11%. Ἡ Ἰατρικὴ Ἐπιστήμη ἐξίσου ἀπαραίτητη, ὅπως καὶ οἱ Βιοεπιστῆμες γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, καλύπτει ποσοστὸ 8%. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἕνα μορφωμένο ἄτομο πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἔχει καὶ βασικὲς γνώσεις ἰατρικῆς. Ἡ κατάρτιση στὶς Κοινωνικὲς Ἐπιστῆμες (Οἰκονομία, Κοινωνιολογία, Πολιτικὴ Ἐπιστήμη, Διεθνεῖς Σχέσεις, Ἀρχὲς Ὀργανώσεως καὶ Διοικήσεως κτλ.) καλύπτει τὸ μεγαλύτερο χῶρο, δηλ. τὸ 40% τοῦ προγράμματος. Ἡ ἐπιλογὴ αὐτὴ εἶναι ἀναγκαία, γιατὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχει πλατιὰ μόρφωση γιὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ποὺ τὸν περιβάλλουν. Σημαντικὸς εἶναι ὁ χῶρος ποὺ καλύπτουν καὶ οἱ Θετικὲς Ἐπιστῆμες (28%). Ἡ ἄγνοια βασικῶν γνώσεων τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Τεχνολογίας, στὴ σύγχρονη ἐποχὴ θὰ ἀποτελοῦσε σοβαρὴ ἔλλειψη στὴ μόρφωση ἑνὸς σύγχρονου ἀνθρώπου.

Κάθε Σχολὴ ἢ Τμῆμα, ἀνάλογα μὲ τὸν εἰδικότερο παιδαγωγικὸ καὶ ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό τους, ἔχουν δικές τους ἀνάγκες.

Τὸ παραπάνω πρότυπο, ὅσο σχηματικὸ καὶ ἂν φαίνεται, προσφέρει χρήσιμες ἰδέες γιὰ τὴν κατάρτιση ἑνὸς προγράμματος σπουδῶν. Ἐπισημαίνεται ὅτι τὰ σχετικὰ ποσοστά, ποὺ παρουσιάζονται στὸ πρότυπο αὐτό, εἶναι κατὰ προσέγγιση.

Πίνακας 1

Πρότυπο πρόγραμμα σπουδῶν γιὰ μιὰν ὁλοκληρωμένη πανεπιστημιακὴ μόρφωση. (Ποσοστιαία κατανομὴ τοῦ «χώρου» τοῦ συνολικοῦ προγράμματος σπουδῶν κατὰ βασικὲς ὁμάδες γνωστικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἀντικειμένων).

Ἐπιστῆμες (Γνωστικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ἀντικείμενα)	Ποσοστὸ «χώρου» στὰ Προγράμματα Σπουδῶν
1. Ἐπιστῆμες Ζωῆς καὶ Αὐτογνωσίας (Βιολογία, Ψυχολογία, Ὑγιεινὴ κτλ.)	11%
2. Ἰατρικὴ Ἐπιστήμη (Μαθήματα Ἀνατομίας, Γενικῆς Παθολογίας κτλ.)	8%
3. Ἀνθρωπιστικὰ Γράμματα (Φιλοσοφία, Ἱστορία, Πολιτισμός, Καλὲς Τέχνες κτλ.)	13%
4. Κοινωνικὲς Ἐπιστῆμες: Οἰκονομικὲς Ἐπιστῆμες Πολιτικὲς Ἐπιστῆμες (Δημοκρατικὴ Ἀγωγή, Ἰδεολογικὸς Προβληματισμός) Ἐπιστήμη Κοινωνιολογίας Ἐπιστῆμες Διεθνῶν Σχέσεων Νομικὲς Ἐπιστῆμες Ὀργάνωση καὶ Διοίκηση κτλ.	40%
5. Θετικὲς Ἐπιστῆμες καὶ Τεχνολογία (Μαθηματικά, Στατιστική, Φυσική, Χημεία, Ἠλεκτρισμὸς κτλ.)	28%
Σύνολο	100%

Πηγή: Φ. Ἐμμανουήλ «Τὸ σύστημα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ «Ἀττικὸν Παν/μιον» ΚΕΠΕ, Ἀθῆναι 1975.

4. Βασικὲς ἀρχὲς καὶ κριτήρια σχεδιασμοῦ τοῦ προγράμματος σπουδῶν.

Ὁ σχεδιασμὸς καὶ ἡ κατάρτιση τοῦ προγράμματος σπουδῶν παρουσιάζει πολλὲς καὶ σοβαρὲς δυσκολίες. Οἱ δυσκολίες ὀφείλονται στὸ γεγονὸς ὅτι, γιὰ νὰ ἐκπονηθεῖ ἕνα καλὰ δομημένο καὶ ἐκσυγχρονισμένο πρόγραμμα σπουδῶν, πρέπει νὰ ἱκανοποιηθοῦν πολλὰ κριτήρια καὶ ἀπαιτήσεις.

Παρακάτω παρουσιάζουμε τὰ κυριότερα κριτήρια, ποὺ πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψη, ὅταν καταρτίζουμε τὸ πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς σύγχρονης πανεπιστημιακῆς μονάδας.

1. Ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει **νὰ προσφέρει στοὺς νέους ἀνθρώπους ὁλοκληρωμένη παιδεία** μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τὸ πρόγραμμα μαθημάτων δὲν πρέπει νὰ δίνει μόνο μιὰν ὁριμσένη ἐξειδικευμένη ἐπιστημονικὴ-ἐπαγγελματικὴ γνώση ἀλλὰ καὶ μιὰν εὐρύτερη παιδεία καὶ καλλιέργεια. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στὸ πρόγραμμα σπουδῶν π.χ. μιᾶς σύγχρονης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μαθήματα Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, πρέπει νὰ περιλαμβάνει καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν κατάρτιση τοῦ πολιτικοῦ ἐπιστήμονα γνωστικὰ ἀντικείμενα, ὅπως Βιολογία, Βασικὰ Μαθηματικά, Στατιστική, Τεχνολογία, Πολιτιστικὴ Καλλιέργεια κ.ἄ.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ καταρτίζεται μὲ γνώμονα τὸ πρότυπο, ποὺ ἀναφέραμε στὴν προηγούμενη παράγραφο. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ υἱοθετεῖ τὴν ἀρχὴ τῆς **«διεπιστημονικῆς θεωρήσεως»** δηλ. νὰ καλύπτει ἕναν ὁλοκληρωμένο χῶρο γνωστικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἀντικειμένων καὶ νὰ μὴν εἶναι μονοδιάστατο ἢ μονολιθικό. Ἡ ὁλοκληρωμένη παιδεία μὲ «διεπιστημονικὴ θεώρηση» ἐπιτυγχάνεται μὲ τὰ λεγόμενα **«διασταυρούμενα προγράμματα σπουδῶν», τὰ ὁποῖα καταργοῦν τὰ στεγανὰ διαμερίσματα μεταξὺ σχολῶν ἢ καὶ τμημάτων, προσφέροντας ποικιλία μαθημάτων.** Τὰ «διασταυρούμενα προγράμματα σπουδῶν» ἔγιναν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ πολυσύνθετα προβλήματα τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἔτσι π.χ. ἕνα καταρτισμένο στέλεχος τῆς δημόσιας διοικήσεως (ἢ ἕνας ὑπουργός, βουλευτὴς κτλ.) δὲν πρέπει νὰ γνωρίζει μόνο Διοικητικὸ Δίκαιο καὶ Ἀρχὲς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Πρέπει νὰ ἔχει καὶ γνώσεις Διοικήσεως καὶ Ὀργανώσεως, Στατιστικῆς, Θεωρίας Λήψεως Ἀποφάσεων, Πολεοδομίας, Κοινωνικῆς Λογιστικῆς, Προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος, Κοινωνικῆς Ψυχολογίας κτλ.

Ἕνας καλὰ μορφωμένος σύγχρονος ἄνθρωπος πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ πραγματεύεται μὲ ἄνεση θέματα ὅπως τὰ «Πολιτικὰ» τοῦ Ἀριστοτέλη, τὸ «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνα, ἡ «Πρὸς Κορινθίους» ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἡ ζωγραφικὴ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ συμβολὴ τοῦ Νεύτωνα στὴν ἐπιστήμη, ἡ Θεωρία τῆς Σχετικότητας τοῦ Αἰνστάϊν, ἡ Γενικὴ Θεωρία τοῦ Κέυνς, ἡ βιολογία τῆς ἀναπαραγωγῆς, ἡ διαστημικὴ φυσική, τὰ σύγχρονα μαθηματικά, ὁ «Ἐρωτικὸς Λόγος» τοῦ Σεφέρη, ἡ διαφορὰ τοῦ εὐρωκομμουνισμοῦ ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξο κομμουνισμό...

2. Ένα πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει **νὰ ἐξασφαλίζει πληρότητα στὴν κάλυψη ὅλων τῶν ἀπαραίτητων γνωστικῶν ἀντικειμένων, ποὺ ἀπαιτοῦνται στὸν ἐξειδικευμένο ἐπιστημονικὸ-ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ τῆς δεδομένης πανεπιστημιακῆς μονάδας.** Ἔτσι π.χ. εἶναι ἀναγκαῖο σὲ μιὰ Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν νὰ διδάσκεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν κλάδων τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, καὶ ἡ Ποσοτικὴ Πολιτικὴ Ἀνάλυση, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο ἀντικείμενο σ' ἕνα σύγχρονο πρόγραμμα σπουδῶν τῆς Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἡ «ἀρχὴ τῆς πλήρους καλύψεως» εἶναι εὐνόητο ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὴν «ἀρχὴ τῆς διεπιστημονικῆς θεωρήσεως», ποὺ ἀφορᾶ τὴν κάλυψη περισσότερων γνωστικῶν ἀντικειμένων μὲ διαφορετικὴ φύση καὶ περιεχόμενο. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς «ἀρχῆς τῆς πλήρους καλύψεως» ἀποβλέπει στὴν **ἐμβάθυνση** τοῦ ἀντικειμένου ποὺ διδάσκεται σὲ μιὰ Σχολὴ ἢ Τμῆμα, ὥστε νὰ προσφέρεται παιδεία ὑψηλῆς στάθμης.

3. Ένα πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ ἐξασφαλίζει τὴν **ἰσορροπία μεταξὺ κύριων καὶ βοηθητικῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων** τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσανατολισμοῦ ποὺ χαράζεται ἀπὸ τὴν πανεπιστημιακὴ μονάδα.

Στὰ σύγχρονα προγράμματα σπουδῶν ὑπάρχουν **κύρια** μαθήματα (major fields) καὶ **βοηθητικὰ** μαθήματα (minor fields). Ἔτσι π.χ. στὴν κατάρτιση τοῦ προγράμματος σπουδῶν ἑνὸς Οἰκονομικοῦ Τμήματος ἡ Οἰκονομικὴ Στατιστική, ποὺ εἶναι βοηθητικὸ μάθημα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἐπιβάλλεται νὰ ἐνταχθεῖ στὸ πρόγραμμα, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ «ἰσορροπία» του. Ἐπειδὴ ἡ Οἰκονομικὴ Στατιστικὴ εἶναι ἀναγκαῖο καὶ συμπληρωματικὸ ἢ βοηθητικὸ μάθημα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἡ παράλειψή του ἀπὸ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν τοῦ Οἰκονομικοῦ Τμήματος θὰ παραβίαζε τὴν «ἀρχὴ τῆς ἰσορροπίας» μεταξὺ κύριων καὶ βοηθητικῶν μαθημάτων. Ἡ «ἀρχὴ τῆς ἰσορροπίας» ἔχει εὐρύτερη ἐφαρμογὴ στὴν κατάρτιση προγραμμάτων σπουδῶν.

4. **Πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε τὶς ἐπικαλύψεις στὴ σύνθεση τῶν ἐπιστημονικῶν ἀντικειμένων, ποὺ δομοῦν ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν.** Οἱ ἐπικαλύψεις, δηλ. ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου γνωστικοῦ ἀντικειμένου εἴτε σὲ διαφορετικὰ χρονικὰ διαστήματα διδασκαλίας εἴτε ἀπὸ διαφόρους δασκάλους εἴτε μὲ διαφορετικὴ ἐπωνυμία μαθήματος (ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο περιεχόμενο ὕλης), εἶναι βλαβερές, γιατὶ δὲν προκαλοῦν μόνο ἀπώλεια πολύτιμου χρόνου, ἀλλὰ δημιουργοῦν καὶ δυσάρεστες συνέπειες στὴν ψυχολογικὴ διάθεση τῶν σπουδαστῶν ἀπέναντι στὸ πρόγραμμα.

Οἱ ἐπικαλύψεις στὰ προγράμματα σπουδῶν ἐμφανίζονται **ὅταν δὲν ὑπάρχει a priori λεπτομερειακὸς ὁρισμὸς τῆς διδακτέας ὕλης κατὰ μάθημα.** Ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς τῆς ὕλης κατὰ ἑνότητα ἢ ἀντικείμενα περιορίζει τὶς ἐπικαλύψεις, ποὺ

εἶναι ἀναπόφευκτες ὅταν διδάσκονται πολλὰ συγγενὴ ἀντικείμενα ποὺ ἀνήκουν στὸν ἴδιο γνωστικὸ χῶρο. Ἔτσι π.χ. ἡ ἱστορία τῆς Χημείας διδάσκεται καὶ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Ὀργανικῆς καὶ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Ἀνοργάνου Χημείας. Μόνο ὁ ὁρισμὸς τῆς ὕλης στὸ πρόγραμμα σπουδῶν μᾶς ἐξασφαλίζει ἀπὸ τὶς ἐπικαλύψεις, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω.

5. Ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν **πρέπει νὰ ἀποφεύγει τὴν ὑπερτροφία ὁρισμένων ἐπιστημονικῶν κλάδων σὲ βάρος (ἀτροφία) ἄλλων ἐξίσου σημαντικῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων.** Ἔτσι π.χ. εἶναι ἀπαράδεκτο σὲ μιὰ Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν νὰ κυριαρχοῦν τὰ νομικὰ ἢ τὰ οἰκονομικὰ μαθήματα καὶ νὰ «ὑποσιτίζονται» τὰ μαθήματα τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης.

6. Ἕνα καλὰ δομημένο πρόγραμμα σπουδῶν σύμφωνα μὲ τὶς σύγχρονες παιδαγωγικὲς ἀντιλήψεις **πρέπει νὰ ἀφήνει σημαντικὰ περιθώρια ἐπιλογῆς στοὺς σπουδαστές, ὥστε μὲ τὰ μαθήματα, ποὺ θὰ ἐπιλέγουν, νὰ ἐκφράζουν τὶς ἐνδιάθετες κλίσεις καὶ προτιμήσεις τους.** Γι' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένα ὑποχρεωτικὰ μαθήματα, τὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ δίνει στοὺς σπουδαστὲς δυνατότητα ἐκλογῆς μεταξὺ πολλῶν μαθημάτων, ποὺ ἀποτελοῦν διαφορετικὰ γνωστικὰ ἀντικείμενα. Σὲ προχωρημένα προγράμματα σπουδῶν, σήμερα, τὰ μαθήματα χωρίζονται σὲ τρεῖς (3) κατηγορίες:

α) **Ὑποχρεωτικὰ βασικὰ μαθήματα** (μαθήματα βασικῆς ὕλης, ποὺ εἶναι ὑποχρεωτικὰ γιὰ μιὰν ὁρισμένη κατεύθυνση σπουδῶν).

β) **Μαθήματα κύριου ἐπιστημονικοῦ τομέα** (ἐπιμέρους μαθήματα ποὺ ἀνήκουν στὸν τομέα τῆς κύριας κατευθύνσεως σπουδῶν).

γ) **Κατ' ἐπιλογὴ μαθήματα** (δηλ. μαθήματα ποὺ ἐμπλουτίζουν τὶς σπουδές, χωρὶς νὰ ἀνήκουν κατ' ἀνάγκη στὸν τομέα τῆς κύριας κατευθύνσεως σπουδῶν).

Ἔτσι π.χ. σὲ ἕνα Τμῆμα Κοινωνιολογίας τὸ μάθημα «Εἰσαγωγὴ στὴν Κοινωνιολογία» εἶναι **ὑποχρεωτικό**, τὸ μάθημα «Κοινωνικὴ Πολιτικὴ» εἶναι **μάθημα τοῦ κύριου ἐπιστημονικοῦ τομέα**, τὸ μάθημα «Πολιτικὴ Φιλοσοφία» εἶναι **κατ' ἐπιλογή.**

7. **Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἀναλυτικό.** Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπιβάλλει νὰ ὁρίζουμε ἀναλυτικὰ τὸ **περιεχόμενο** κάθε μαθήματος, ποὺ ὑπάρχει στὸ πρόγραμμα σπουδῶν. Ἐπειδὴ ὁ βαθμὸς συγγενείας καὶ συναφείας μεταξὺ τῶν γνωστικῶν ἀντικειμένων τῆς **ἴδιας** κατευθύνσεως εἶναι ὑψηλός, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ καθορίζουμε μὲ πληροφοριακὴ ἐπάρκεια τὸ περιεχόμενό τους. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ πρόγραμμα σπουδῶν δὲν εἶναι μόνο τίτλοι γνωστικῶν ἀντικειμένων (π.χ. «Ἀρχὲς Πολιτικῆς Οἰκονομίας», «Μικροοικονομικὴ Ἀνάλυση», «Βασικὰ Μαθηματικὰ» κ.ο.κ.), ἀλλὰ ἐπαρκὴς ὁρισμὸς τοῦ περιεχο-

μένου των. Έτσι, ἂν θέλουμε νὰ καθορίσουμε συστηματικὰ τὴν **ταυτότητα ἑνὸς μαθήματος,** πρέπει νὰ ὁρίσουμε καὶ τὸ περιεχόμενό του, περιγράφοντας μὲ λογικὴ συνέπεια καὶ συνέχεια ὅλα τὰ ἐπιμέρους θέματα ποὺ περιλαμβάνονται σ' αὐτό. Π. χ. τὸ μάθημα «Ἀρχὲς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας» περιλαμβάνει ἀναλυτικὰ τὰ ἑξῆς ἐπιμέρους θέματα: «Τὸ θεμελιῶδες οἰκονομικὸ πρόβλημα. Ὁ ἀπεριόριστος ἀριθμὸς τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Διακρίσεις τῶν ἀναγκῶν. Ἡ στενότητα πόρων. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιλογῆς. Ἡ καμπύλη τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων κτλ.» Τὰ θέματα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ περιλαμβάνονται στὸ μάθημα «Μικροοικονομικὴ Ἀνάλυση», ποὺ ἀνήκει στὴν ἴδια κατεύθυνση σ' ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς Οἰκονομικῆς Σχολῆς. Τὸ μάθημα «Μικροοικονομικὴ Ἀνάλυση» πρέπει νὰ καλύπτει ἄλλα θέματα τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης.

Ἡ ἀναλυτικὴ παρουσίαση τῶν μαθημάτων τοῦ προγράμματος σπουδῶν εἶναι σχετικὰ εὔκολη ἐργασία, ὄχι ὅμως καὶ αὐτονόητη, ὅπως νομίζεται συνήθως, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργοῦνται σοβαρὰ προβλήματα στὴ διδασκαλία τῶν μαθημάτων ἀπὸ τοὺς πανεπιστημιακοὺς δασκάλους. Ὅταν δὲν καθορίζεται μὲ σαφήνεια τὸ ἀναλυτικὸ περιεχόμενο τοῦ μαθήματος, **στὴ πράξη εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχουμε διδασκαλία τοῦ ἴδιου θέματος ἀπὸ 3-5 δασκάλους.** Μόνο μὲ τὴν ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ περιεχομένου τῶν μαθημάτων κατὰ κύρια θέματα μποροῦμε νὰ ἐλέγχουμε τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τῆς διδακτέας ὕλης, νὰ ἀποφύγουμε τὶς ἐπικαλύψεις καὶ τὰ κενά, νὰ ἀπαλλάξουμε τοὺς σπουδαστὲς ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη θέματα καὶ ἄλλες συγχύσεις.

8. **Ἕνα σύγχρονο πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ ἀνατανακλᾶ τὴ σχετικὴ βαρύτητα (στάθμιση) τῶν μαθημάτων ποὺ τὸ συνθέτουν.** Εἶναι γεγονός, ὅτι ὅλα τὰ μαθήματα δὲν ἔχουν τὴν ἴδια σημασία στὸν παιδαγωγικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ-ἐπαγγελματικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ νέου ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο τὸ πρόγραμμα σπουδῶν νὰ ἀντανακλᾶ τὴ σχετικὴ σημασία τῶν μαθημάτων ποὺ περιέχει. Ἔτσι π.χ., ἂν σχεδιάζουμε τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ἑνὸς Τμήματος Δημόσιας Διοικήσεως, πρέπει σὲ κάθε μάθημα νὰ βάζουμε τὴ **στάθμιση ἢ τὶς ἀκαδημαϊκὲς μονάδες** (points), ποὺ ἔχει τὸ μάθημα τοῦ προγράμματος. Ἂν λάβουμε ὡς ὑψηλότερη στάθμιση τὸν ἀριθμὸ 4 καὶ χαμηλότερη τὸν ἀριθμὸ 1, μποροῦμε νὰ προτείνουμε γιὰ τὰ ἀντίστοιχα μαθήματα τὴν ἑξῆς στάθμιση (οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρένθεση εἶναι ὁ κωδικὸς ἀριθμὸς τοῦ μαθήματος στὸ πρόγραμμα, ποὺ εἶναι ἐνιαῖος γιὰ κάθε κύριο τομέα μαθημάτων):

Κωδικὸς ἀριθμὸς	Μαθήματα	Ἀκαδημαϊκὲς μονάδες (στάθμιση)
(401)	Ἀρχὲς Ὀργανώσεως καὶ Διοικήσεως	4
(402)	Διοικητικὸ Δίκαιο I	4
(403)	Διοικητικὸ Δίκαιο II	3
(404)	Ἀλληλογραφία Διοικητικῶν Ὑπηρεσιῶν	2
(405)	Ἱστορία τῆς Δημόσιας Διοικήσεως	1

Ὁ καθορισμὸς τῶν ἀκαδημαϊκῶν μονάδων ἀνὰ μάθημα δὲν εἶναι θέμα ὑποκειμενικῆς ἀντιλήψεως. **Εἶναι θέμα ἀντικειμενικὸ καὶ ἀντανακλᾶ μιὰν ὁρισμένη πολιτική, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν.** Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος αὐτοῦ προϋποθέτει βέβαια ὅτι ὁ σπουδαστὴς πρέπει νὰ συγκεντρώσει ἕναν ὁρισμένο ἀριθμὸ ἀκαδημαϊκῶν μονάδων στὶς σπουδές του.

Δυστυχῶς τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὰ ὑφιστάμενα προγράμματα σπουδῶν. Ἡ «ἰσοπέδωση» τῆς σημασίας ὅλων τῶν μαθημάτων στὰ τρέχοντα προγράμματα σπουδῶν εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ μειονεκτήματά τους.

9. Ἀπὸ τὴν ἄποψη οὐσιαστικοῦ περιεχομένου, ἕνα σύγχρονο πρόγραμμα σπουδῶν **πρέπει νὰ δίνει περισσότερη ἔμφαση στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐρευνητικῆς μεθοδολογίας καὶ τοῦ ἐρευνητικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν νέων ἀνθρώπων καὶ λιγότερη ἔμφαση στὴ μετάδοση καθαυτὸ ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Δηλαδὴ τὸ σύγχρονο πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ καλλιεργεῖ κυρίως τὴν ἐρευνητική, ἐπιστημονικὴ καὶ δημιουργικὴ προδιάθεση τῶν σπουδαστῶν καὶ ὄχι τὴν ἱκανότητά τους γιὰ συσσώρευση γνώσεων. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν εἰσαγωγὴ (κυρίως στὰ ἀρχικὰ στάδια σπουδῶν) μαθημάτων βασικῆς ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας καὶ δημιουργικοῦ προβληματισμοῦ, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ Ἐπιστημονικὴ Μέθοδος καὶ Ἔρευνα, ἡ Λογική, τὰ Μαθηματικά, ἡ Στατιστικὴ (συλλογὴ δεδομένων γιὰ τὴν μέτρηση παρατηρήσεων, ἔλεγχος** a priori ὑποθέσεων, διεξαγωγὴ δειγματοληπτικῶν ἐρευνῶν), ἡ Θεωρία τῶν Ἀποφάσεων, ἡ Ἐπιστήμη τῆς Ὀργανώσεως καὶ Διοικήσεως κτλ.

10. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει ἐπίσης νὰ καταρτίζεται μὲ βάση ὁρισμένες **χρονικὲς προδιαγραφὲς** σχετικὰ μὲ: (α) τὸ συνολικὸ χρόνο διδασκαλίας, (Β) τὴν ἐποχιακὴ κατανομὴ τοῦ χρόνου διδασκαλίας, (γ) τὴν ὀρθολογικὴ ὀργάνωση τοῦ χρόνου κατὰ ἑξάμηνα ἢ τρίμηνα κτλ. (καὶ σὲ σχέση μὲ τὶς προτεραιότητες τῆς διδακτέας ὕλης) καὶ (δ) τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τῶν

σπουδαστῶν, δηλαδὴ κυρίως τὴν **ἀποφυγὴ χασμάτων ἢ κενῶν ὡρῶν** μεταξὺ τῶν διαφόρων ὡρῶν διδασκαλίας (ἀρχὴ τῆς συνεχείας τοῦ ὡρολογίου προγράμματος).

Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ σοβαρότερα, γιατὶ καθορίζει σὲ σημαντικὸ βαθμὸ τὴ δυνατότητα παρακολουθήσεως τοῦ προγράμματος σπουδῶν ἀπὸ τοὺς σπουδαστές. Ὁ συνολικὸς χρόνος, ποὺ πρέπει νὰ καλύπτει ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν γιὰ τὸ προπτυχιακὸ ἐπίπεδο σπουδῶν, **δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾶ τὶς 24 ὧρες κατὰ ἑβδομάδα στὶς κοινωνικὲς ἐπιστῆμες καὶ τὶς 30 ὧρες κατὰ ἑβδομάδα στὶς ἐργαστηριακὲς ἐπιστῆμες.** Γιὰ τὶς μεταπτυχιακὲς σπουδὲς ὁ χρόνος αὐτὸς πρέπει νὰ μειωθεῖ κατὰ 30-40% περίπου, ὥστε νὰ δίνεται περισσότερος διαθέσιμος χρόνος στοὺς σπουδαστὲς γιὰ ἀτομικὴ μελέτη, γιὰ ἔρευνα καὶ γιὰ τὴ συγγραφὴ τῆς διατριβῆς.

Ἡ μάθηση καὶ ἡ γενικότερη καλλιέργεια δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη συνάρτηση τοῦ χρόνου διδασκαλίας καὶ παρακολουθήσεως στὶς αἴθουσες τῶν Α.Ε.Ι. Γι' αὐτὸ προγράμματα σπουδῶν (τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν), ποὺ προβλέπουν ἑβδομαδιαία παρακολούθηση 30-34 ὧρες, τείνουν νὰ ἔχουν ἀρνητικὲς ἐπιδράσεις στὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ μάθηση τῶν σπουδαστῶν.

11. Τὰ μαθήματα τοῦ προγράμματος σπουδῶν **πρέπει νὰ κλιμακώνονται χρονικὰ κατὰ ἕνα ὁρισμένο τρόπο φυσιολογικῆς προοδευτικῆς ἀνελίξεως ἀπὸ τὰ βασικὰ στὰ ἐξειδικευμένα μαθήματα.** Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ σπουδαστὴς πρέπει **πρῶτα** νὰ διδάσκεται τὰ βασικὰ μαθήματα ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας τοῦ κλάδου του καὶ **κατόπιν** τὰ ἐξειδικευμένα. Ἡ γνώση διακρίνεται σὲ **βασικὴ γνώση** (βασικὲς ἔννοιες, μεθοδολογία, πηγὲς κτλ.) καὶ σὲ **ἐξειδικευμένη γνώση** (ἀναλυτικὴ ἀνάπτυξη, ἐπεξήγηση δευτερευόντων θεμάτων κτλ.). Ἔτσι π.χ., ἐπειδὴ ὁ σπουδαστὴς πρέπει πρῶτα νὰ διδάσκεται «Γενικὲς Ἀρχὲς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς» καὶ κατόπιν τὶς ἐπιμέρους περιπτώσεις οἰκονομικῆς πολιτικῆς, εἶναι ἄτοπο στὸ πρόγραμμα σπουδῶν νὰ διδάσκεται στὸ Β΄ ἔτος σπουδῶν ἡ «Ἀγροτικὴ καὶ Βιομηχανικὴ Πολιτικὴ» καὶ στὸ Γ΄ ἔτος «Ἀρχὲς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς».

Ἡ λογικὴ χρονικὴ κλιμάκωση τῶν διάφορων γνωστικῶν ἀντικειμένων στὸ πρόγραμμα σπουδῶν εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ δυσκολότερα προβλήματα. Ἡ ἐπιτυχημένη χρονικὴ κλιμάκωση τῶν γνωστικῶν ἀντικειμένων στὸ πρόγραμμα σπουδῶν εἶναι τὸ «μυστικὸ» ἐπιτυχίας τοῦ προγράμματος, γιατὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἄνετη παρακολούθηση τῶν σπουδαστῶν στὸ «χτίσιμο» τῶν γνώσεών τους (πρῶτα τὰ «θεμέλια», κατόπιν ἡ «οἰκοδομὴ» καὶ ἡ «στέγη», μετὰ οἱ «πόρτες» καὶ τὰ «παράθυρα» κ.ο.κ.)

12. **Τὰ σύγχρονα προγράμματα σπουδῶν καταρτίζονται καὶ ἐφαρμόζονται μὲ τὴν συμμετοχὴ ὅλων τῶν ἐνδιαφερόμενων παραγόντων.** Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ση-

μαίνει ὅτι ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν δὲν καταρτίζεται μόνο ἀπὸ τὶς πρυτανικὲς ἀρχὲς ἢ τοὺς καθηγητὲς καὶ τὸ βοηθητικὸ διδακτικὸ προσωπικό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς καὶ τὸ διοικητικὸ προσωπικὸ (ποὺ γνωρίζει τὴν ἐπάρκεια χώρων κτλ.). Ἐπίσης εἶναι σκόπιμο τὰ προγράμματα σπουδῶν νὰ τὰ βλέπουν (μὲ γνωμοδοτικὴ ἁρμοδιότητα) καὶ ὁρισμένοι ἐξωακαδημαϊκοὶ παράγοντες, ὅπως π.χ. ἀνώτερα στελέχη τῆς διοικήσεως, συνδικαλιστικὰ στελέχη, ἐπιχειρηματικοὶ φορεῖς, παιδαγωγοὶ καὶ εἰδικοὶ στὰ θέματα τῆς παιδείας κ.ἄ. Ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ συνεργασία στὴν κατάρτιση τοῦ προγράμματος σπουδῶν μὲ φορεῖς, ποὺ ἔχουν στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, δηλαδὴ γνωρίζουν τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας, μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει τὴ βάση γιὰ γόνιμες προτάσεις ἀναμορφώσεως τοῦ προγράμματος.

5. Ἀναθεώρηση τοῦ προγράμματος σπουδῶν

Ἕνα πρόγραμμα σπουδῶν δὲν εἶναι κάτι τὸ μόνιμο καὶ σταθερό. Οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης ἐπιβάλλουν ἀναπροσαρμογή. Ἕνα ρεαλιστικὸ καὶ ζωντανὸ πρόγραμμα σπουδῶν πρέπει νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς καὶ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἐπιστήμη ἀναπτύσσεται μὲ ραγδαῖα ἅλματα καὶ γι' αὐτὸ τὰ προγράμματα σπουδῶν πρέπει νὰ ἀναθεωροῦνται τακτικὰ καὶ νὰ προσαρμόζονται στὶς νέες ἐπιστημονικὲς καὶ ἄλλες ἐξελίξεις. Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ εἰσβολὴ νέων ἰδεῶν, ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ ὁ διευρυνόμενος κοινωνικὸς καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐπιβάλλουν τὴν ἀνανέωση τῶν ἀντικειμένων διδασκαλίας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν νέων προβλημάτων. Ἡ πίεση ποὺ ἄσκησε ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ στὸ φυσικὸ περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀπειλή του ἀπὸ τὴν τεχνικὴ πρόοδο ὁδήγησαν στὴν δημιουργία ἑνὸς νέου ἐπιστημονικοῦ κλάδου, τῆς «Ἐπιστήμης τοῦ Περιβάλλοντος», ποὺ πρέπει νὰ εἰσαχθεῖ στὸ νέο πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς Σχολῆς Ἀρχιτεκτονικῆς καὶ Πολεοδομίας. Ἐπίσης, τὰ πολύπλοκα καὶ πολυσύνθετα προβλήματα, ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἀπαιτοῦν τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ μαθήματος τῆς «Διοικήσεως Ἀστικῶν Κέντρων» σ' ἕνα νέο πρόγραμμα σπουδῶν μιᾶς Σχολῆς Δημοσίας Διοικήσεως.

Ἡ ἀναθεώρηση τῶν προγραμμάτων σπουδῶν εἶναι μιὰ ἀναγκαία διαδικασία συντηρήσεως καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τους. Ἔτσι μόνο μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ ἡ ζωντάνια τους, νὰ προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ δικαιολογοῦν τὸν τελικό σκοπό τους, δηλ. τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀναθεώρηση ὅμως τῶν προγραμμάτων σπουδῶν ἔχει ὁρισμένα ὅρια. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνεται κάθε μῆνα ἢ κάθε ἑξάμηνο. Ἡ συνεχὴς καὶ σὲ σύντομα χρονικὰ διαστήματα ἀναθεώρηση τῶν προγραμμάτων σπουδῶν δημιουργεῖ ἀ-

στάθεια καὶ ἀβεβαιότητα, ποὺ ἐπηρεάζει ἀρνητικὰ τὴ λειτουργία τῆς παιδείας. Γι' αὐτὸ ἡ ἀναθεώρηση πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ ὅταν πράγματι ὑπάρχουν πραγματικὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα, ποὺ τὴ δικαιολογοῦν. Ἔτσι προτείνεται καταρχὴν ἡ ἀναθεώρηση τοῦ προγράμματος σπουδῶν κάθε δύο ἀκαδημαϊκὰ ἔτη, ἐκτὸς ἀπὸ ἔκτακτες περιπτώσεις, ὅπου μπορεῖ νὰ γίνει καὶ μετὰ ἕνα ἀκαδημαϊκὸ ἔτος.

Γιὰ τὴ γενικότερη ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἀναθεώρηση τοῦ προγράμματος σπουδῶν προτείνεται ἡ σύσταση **μόνιμης Ἐπιτροπῆς Προγράμματος Σπουδῶν,** ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἔχει διεπιστημονικὴ καὶ «διατμηματικὴ» σύνθεση. Στὴν Ἐπιτροπὴ Προγράμματος Σπουδῶν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ συμμετέχουν ὄχι μόνο ἐκπρόσωποι τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ (κύριου καὶ βοηθητικοῦ), ἀλλὰ καὶ ἐκπρόσωποι τῶν σπουδαστῶν καὶ τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ. Τέλος, τὸ σχέδιο τοῦ Προγράμματος Σπουδῶν πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἀνοικτῆς δημόσιας συζήτησης, **ὥστε νὰ ἐκφράζουν τὶς ἀπόψεις τους γι' αὐτὸ καὶ ἐξωπανεπιστημιακοὶ παράγοντες.**

6. Προβλήματα ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος σπουδῶν.

Τὸ δυσκολότερο στάδιο στὴν ὁλοκλήρωση ἑνὸς προγράμματος σπουδῶν εἶναι ἡ ἐφαρμογή του. Ἐπειδὴ τὰ πρότυπα τῶν ἀναπτυγμένων πανεπιστημιακῶν ἱδρυμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ μᾶς προσφέρουν σχεδὸν ἄριστα σχεδιασμένα προγράμματα σπουδῶν, τὸ κυριότερο πρόβλημα στὴ χώρα μας εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων σπουδῶν.

Οἱ δυσκολίες στὴν ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων σπουδῶν προκύπτουν ἀπὸ ὑποκειμενικοὺς καὶ ἀντικειμενικοὺς παράγοντες. Προσωπικὲς ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, θέματα γοήτρου καὶ συμφέροντος (μὲ τὴ στενὴ καὶ πλατιὰ ἔννοια τοῦ ὅρου) καὶ διαφορετικὲς παιδαγωγικὲς ἀντιλήψεις παρεμποδίζουν τὴν καθιέρωση καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν σύγχρονων προγραμμάτων σπουδῶν. Οἱ δυσκολίες ἐπιτείνονται ἀπὸ τὴ φυσιολογικὴ ἀλλὰ ἔντονη διαφορὰ ἀπόψεων μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς σύγχρονης γενεᾶς τῶν ἀκαδημαϊκῶν δασκάλων. Πολὺ μεγαλύτερη σημασία ἔχουν ὁρισμένες ἀντικειμενικὲς δυσκολίες ποὺ ἀναφέρονται: α) στὴν ἔλλειψη μέσων καὶ β) στὴν ἀδυναμία τῶν διοικητικῶν μηχανισμῶν μέσα στὰ Α.Ε.Ι. Ἡ ἔλλειψη αἰθουσῶν, σύγχρονων μέσων διδασκαλίας, βιβλιοθηκῶν, ἐργαστηρίων κτλ. ἀποτελοῦν σοβαρὰ «φυσικὰ ἐμπόδια» στὴν ἐφαρμογὴ τῶν σύγχρονων προγραμμάτων σπουδῶν.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς κατὰ τὸ σχεδιασμὸ καὶ τὴν κατάρτιση τῶν σύγχρονων προγραμμάτων σπουδῶν πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψη τὶς δυσχέρειες ἐφαρμογῆς τους καὶ νὰ προνοοῦμε γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους. Ὁ ἔλεγχος τῆς ἐφικτότητας ἢ τοῦ ἐφαρμόσιμου στὰ προγράμματα σπουδῶν εἶναι ἀπὸ τὰ κυριότερα προβλήματα ἑνὸς πανεπιστημιακοῦ ἱδρύματος.

7. Πρόγραμμα σπουδῶν καὶ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς τῶν νέων.

α. Τὸ κοινωνικὸ κόστος τῆς κακῆς λειτουργίας τοῦ ὑφιστάμενου συστήματος ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν νέων.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν δὲν εἶναι ἀντικείμενο προβολῆς μιᾶς κενῆς ἀκαδημαϊκῆς τελειότητας. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν γίνεται, γιὰ νὰ καταρτίζει τὰ ἐπιστημονικὰ — ἐπαγγελματικὰ στελέχη, ποὺ χρειάζεται μιὰ κοινωνία, ὥστε νὰ λύνει τὰ πολλὰ προβλήματά της. Ὁ σκοπὸς τοῦ προγράμματος σπουδῶν εἶναι νὰ προσφέρει στοὺς νέους ἀνθρώπους τὰ κατάλληλα ἐφόδια, ὥστε νὰ σταδιοδρομοῦν δημιουργικὰ στὴν κοινωνία. Ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ στὴ συγκεκριμένη της μορφὴ ἐκφράζεται μὲ τὴν προσφορὰ μιᾶς ὁρισμένης θεσμοθετημένης ἢ μὴ ἐπαγγελματικῆς ἐξειδικεύσεως στοὺς νέους ἀνθρώπους. **Ἡ τελικὴ ἀποτελεσματικότητα ἑνὸς προγράμματος σπουδῶν δὲν κρίνεται τόσο ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴ τελειότητά του, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ κατὰ πόσο συλλαμβάνει τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας σὲ ἐπαγγελματικὰ-ἐπιστημονικὰ στελέχη καὶ κατὰ πόσο συμβάλλει στὴ δημιουργία αὐτῶν τῶν στελεχῶν.**

Ἴσως τὸ σοβαρότερο πρόβλημα, ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ πτυχιοῦχοι τῶν Α.Ε.Ι., εἶναι **τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ τους προσανατολισμοῦ, δηλαδὴ ἐπιλογῆς μιᾶς δημιουργικῆς (γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ γιὰ τὴν κοινωνία) ἀπασχολήσεως, ποὺ θὰ ἀνταποκρίνεται στὶς προδιαθέσεις καὶ τὶς προτιμήσεις τους καὶ θὰ εἶναι ἀμέσως προσιτή, προσφέροντάς τους ἱκανοποιητικὸ εἰσόδημα, ἐξασφάλιση καὶ τὴν προοπτικὴ μιᾶς καλύτερης ἐξελίξεως (σταδιοδρομίας) στὸ μέλλον.**

Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Α.Ε.Ι. χωρίζονται σὲ τρεῖς κύριες κατηγορίες: α) σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἄμεση «νομικὴ-κοινωνικὴ» κατοχύρωση τοῦ τίτλου σπουδῶν τους, ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζει μιὰ σχετικὰ ἄνετη ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία (π.χ. πολιτικοὶ μηχανικοί), β) σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐξασφαλισμένη σταδιοδρομία στὸ δημόσιο τομέα (π.χ. καθηγητὲς φιλολογίας) καὶ γ) σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ «νομικὴ-κοινωνικὴ» κατοχύρωση (π.χ. πτυχιοῦχοι τῆς Γεωπονικῆς καὶ τῆς Παντείου Σχολῆς).

Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Α.Ε.Ι. δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸ ὑφιστάμενο σύστημα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ἀκόμα καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κάποια κατοχύρωση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ἐνῶ ἡ χώρα ἔχει μεγάλες καὶ ἐπείγουσες ἀνάγκες σὲ πολλοὺς τομεῖς (π.χ. σὲ διοικητικὰ στελέχη, στελέχη τοπικῆς ἀναπτύξεως), τὸ σύστημα προσφορᾶς ἐπαγγελματικῶν στελεχῶν καὶ ὁ τρόπος κατανομῆς ἢ διοχετεύσεώς τους στὴν ἐξυπηρέτηση αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν δὲν λειτουργεῖ ἀποτελεσματικά. Νὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ μειονεκτήματα τοῦ ὑφισταμένου συστήματος γιὰ τοὺς νέους: α) ἀπώλεια 2-3 ἐτῶν γιὰ τὴν ἐξεύρεση ἐργασίας, β) ἀπώλεια ἀντίστοιχου εἰσοδήματος, γ) κίνδυνος ἐκτροπῆς σὲ μὴ δημιουργικὲς ἀπασχολήσεις ἐξαιτίας τῆς ἀπογνώσεώς τους, δ) ψυχολογικὴ

κατάπτωση ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση ἐργασίας. **Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν πὼς τὸ κοινωνικὸ κόστος ἀπὸ τὴ μὴ ἀποτελεσματικὴ λειτουργία τοῦ συστήματος ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εἶναι πολὺ ὑψηλό. Ἡ κοινωνία μας ἔχει μεγάλες ἀπώλειες ὠφελειῶν ἀπὸ τὴ μὴ ἀξιοποίηση τοῦ πιὸ δυναμικοῦ κοινωνικοῦ πόρου ποὺ διαθέτει, τῆς ἐργασίας ὑψηλῆς στάθμης καὶ μεγάλης παραγωγικότητας τῶν νέων ἀνθρώπων.** Ἔτσι π.χ., ἂν κατὰ μιὰ χονδρικὴ ἐκτίμηση ὑποθέσουμε ὅτι 10.000 νέοι ἀνώτατων καὶ ἀνώτερων σχολῶν παραμένουν κάθε χρόνο χωρὶς ἀπασχόληση ἢ ὑποαπασχολοῦνται σὲ παρασιτικὲς ἐργασίες, καὶ ἂν ἡ μέση παραγωγικότητα τοῦ πλήρως ἀπασχολούμενου νέου ἀτόμου στὴ χώρα μας εἶναι 250.000 δρχ. τὸ χρόνο, τότε ἡ ἄμεση ἀπώλεια κοινωνικῆς παραγωγῆς (δηλαδὴ τὸ ἄμεσο κοινωνικὸ κόστος) ἀπὸ τὴ μὴ ἀποτελεσματικὴ λειτουργία τοῦ ὑφιστάμενου συστήματος ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ ὑπολογίζεται σὲ 2,5 δισ. δρχ. τὸ χρόνο.

Στὴ γειτονικὴ Βουλγαρία οἱ νέοι, **μόλις ἀποφοιτήσουν ἀπὸ μιὰ πανεπιστημιακὴ ἢ ἄλλη ἀνώτατη Σχολὴ παίρνουν ἕνα μήνα ἄδεια μὲ ἀποδοχὲς καὶ μετὰ τὴ λήξη τῆς ἀδείας τους πηγαίνουν ἀμέσως στὴν ὑπηρεσία ποὺ ἔχουν διαλέξει ὕστερα ἀπὸ σχετικὴ δήλωση ἐπιλογῆς στὴ Σχολὴ ποὺ τελείωσαν καὶ ἀνάλογα μὲ τὰ προσόντα τους καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς χώρας.**

β. Ἵδρυση Γραφείου ἢ Ὀργανισμοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Δυναμικοῦ.

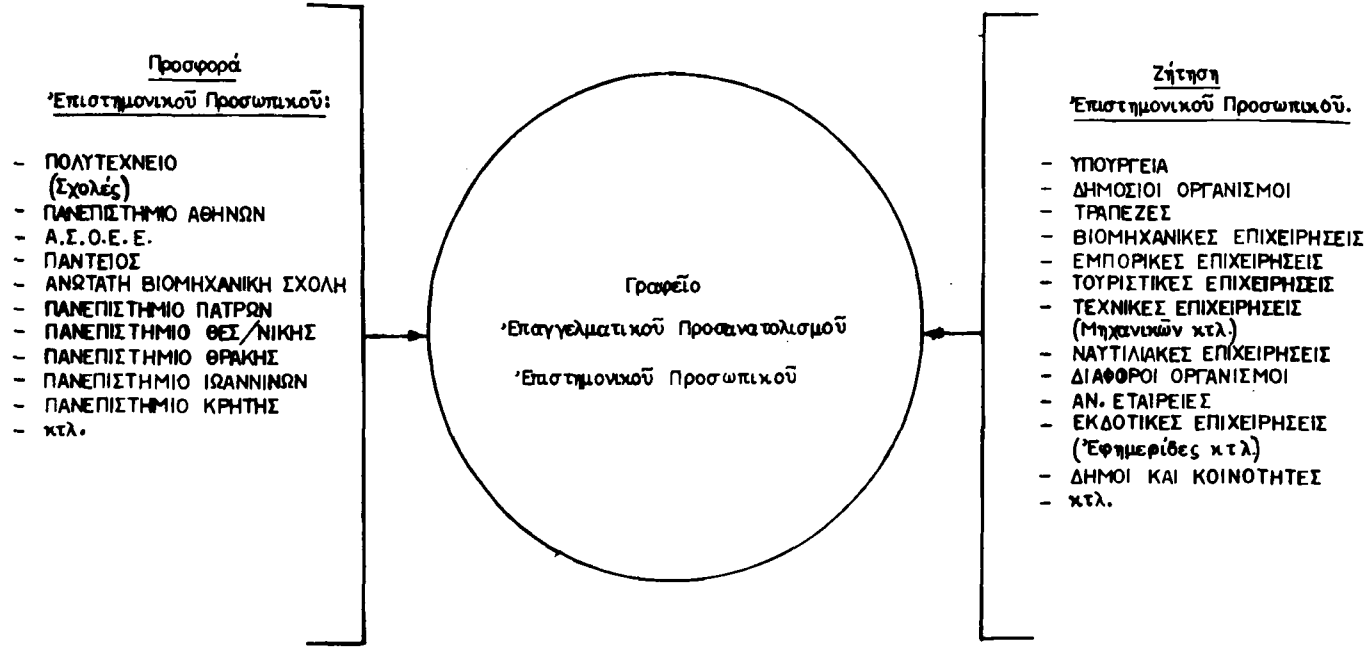
Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ σοβαρὸ πρόβλημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ἀποφοίτων τῶν Α.Ε.Ι. καὶ τῶν ἄλλων σχολῶν ἀνώτερης παιδείας, προτείνουμε τὴν ἵδρυση ἑνὸς Γραφείου (ἢ Ὀργανισμοῦ) Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Προσωπικοῦ (ΓΕΠΕ) μὲ περιφερειακὰ τμήματα ποὺ θὰ ἔχει τὶς ἑξῆς δύο βασικὲς ἁρμοδιότητες (βλ. διάγραμμα 3):

α) Θὰ συγκεντρώνει, πρὶν ἀπὸ τὴ λήξη κάθε ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, τὶς αἰτήσεις-δηλώσεις ἐπιλογῆς ὅλων τῶν ἀποφοίτων σπουδαστῶν τῶν Α.Ε.Ι. καὶ τῶν ἄλλων σχολῶν ἀνώτερης μορφώσεως, ποὺ θέλουν νὰ ἐργαστοῦν σὲ διάφορες ἀπασχολήσεις. Ὅλοι οἱ πτυχιοῦχοι, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργαστοῦν, θὰ συμπληρώσουν μιὰν αἴτηση-δήλωση ἐπιλογῆς ἐργασίας (εἰδικὸ δελτίο προσφορᾶς ἐργασίας μὲ 3-6 ἐπιλογὲς γιὰ τὸ **εἶδος,** τὸν **τόπο,** τὴ **διάρκεια,** τὴν ἀμοιβὴ καὶ τοὺς ἄλλους ὅρους), ποὺ θὰ καταθέτουν στὸ Γραφεῖο Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ σχετικὰ βιογραφικά τους στοιχεῖα (ἀπογραφὴ προσφορᾶς εἰδικοτήτων καὶ στελεχῶν).

β) Θὰ ἔρχεται σὲ ὑποχρεωτικὴ ἢ διερευνητικὴ ἐπικοινωνία μὲ **ὅλες** τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες, τὶς τράπεζες, τοὺς ὀργανισμούς, τὶς μεγάλες ἢ μεσαῖες ἐπιχειρήσεις κτλ., ποὺ ζητοῦν στελέχη καὶ προσωπικὸ μὲ ὁρισμένα προσόντα

Γραφεῖο Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ

τῶν πτυχιούχων τῶν ἀνωτάτων καί ἀνωτέρων σχολῶν

Σ. Θεοφανίδης, ΠΑΣΠΕ /8/9.11.74

Διάγραμμα 3

(man specification) καὶ ἀφοῦ θὰ προσδιορίζουν σὲ εἰδικὸ ἔντυπο τὴ συγκεκριμένη περιγραφὴ καθηκόντων (job description) τοῦ προσωπικοῦ ποὺ χρειάζονται. Ὅλοι οἱ φορεῖς τῆς χώρας μας, ποὺ θέλουν ἀνώτερο προσωπικὸ καὶ στελέχη, θὰ προσφεύγουν στὸ Γραφεῖο Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ συμπληρώνοντας σχετικὸ ἁπλὸ ἔντυπο (ἀπογραφὴ εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως).

Τὸ Γραφεῖο Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ θὰ λειτουργεῖ ὄχι μόνο ὡς φορέας ἄμεσης προωθήσεως τῶν ἀποφοίτων στὶς διάφορες εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς **φορέας ἔρευνας καὶ δημιουργίας νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως, γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ φροντίζει νὰ κατοχυρωθοῦν νομικὰ καὶ οὐσιαστικά.** Σήμερα κανεὶς φορέας στὴ χώρα μας δὲν ἔχει αὐτὴ τὴ σοβαρὴ γιὰ τὴν κοινωνία μας ἁρμοδιότητα: τὴν ἔρευνα καὶ τὴν προώθηση τῆς νομικῆς κατοχυρώσεως νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως, ποὺ ἐμφανίζονται σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Καὶ μόνο ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ δικαιολογεῖ τὴ δημιουργία τοῦ Γραφείου, ποὺ προτείνεται.

Γιὰ νὰ λειτουργήσει ἀποτελεσματικὰ τὸ ΓΕΠΕ, πρέπει νὰ ἐξασφαλιστεῖ **νομοθετικὴ** καὶ **κοινωνικὴ** κατοχύρωση τῶν πτυχίων πολλῶν ἀποφοίτων τῶν ἀνώτερων καὶ ἀνώτατων σχολῶν καὶ νὰ δημιουργηθοῦν μὲ νόμο πολλὲς θέσεις νέων εἰδικοτήτων (κοινωνικοὶ λειτουργοί, στελέχη πολιτιστικῶν θεμάτων, στελέχη προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, καθηγητὲς πολιτικῆς ἀγωγῆς κτλ.), ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἡ κοινωνία μας[1]

Τὸ Γραφεῖο Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Προσωπικοῦ προτείνεται νὰ εἶναι αὐτοδιοικούμενος ὀργανισμὸς δημόσιου δικαίου μὲ διοικητικὴ εὐελιξία, ἐπαρκὴ μέσα (π.χ. συνεχὴς λειτουργία Telex) καὶ στελέχωση, ὥστε νὰ ἐξυπηρετεῖ τοὺς σκοπούς του. Δὲν θὰ ἦταν ἄστοχο, κάθε Α.Ε.Ι. ἡ ἀνώτερη σχολὴ νὰ ἔχουν δικό τους ἐκπρόσωπο στὸ Γραφεῖο αὐτό.

Ἡ ἵδρυση, ἡ ἐγκατάσταση καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Γραφείου Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Προσωπικοῦ πρέπει νὰ γίνει ὕστερα ἀπὸ ἰδιαίτερη μελέτη.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἡ νομικὴ κατοχύρωση τῶν νέων καὶ τῶν ὑφιστάμενων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως δὲν σημαίνει τὴν κατάργηση τῶν διαδικασιῶν ἐπιλογῆς τῶν ὑποψηφίων σχολῶν μὲ γνώμονα τὰ ἀξιολογικὰ κριτήρια. Τὰ προγράμματα σπουδῶν τῶν διάφορων σχολῶν θὰ ἀποκτήσουν μεγαλύτερη αἴγλη, γιατὶ μὲ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ποιότητά τους θὰ δίνουν τὶς δυνατότητες στοὺς νέους καὶ τὶς νέες γιὰ ἄνετο ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό.

Οἱ νέοι καὶ οἱ νέες, ποὺ ζητοῦν ἀπασχόληση, ἐπιδιώκουν δύο εἰδῶν «ἱκανοποιήσεις»:

1/ Βλ. Σ. Μ. Θεοφανίδη, «Σχέδιον νόμου περὶ συστάσεως νέων ἐπιστημονικο-ἐπαγγελματικῶν κλάδων εἰς τὰς δημόσιας ὑπηρεσίας, νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου καὶ ἰδιωτικοῦ, ὡς καὶ τὰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις», Σεπτέμβριος 1975. (Πολυγραφημένον).

α) τὴν «ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴν ἐργασία» (job satisfaction), δηλ. νὰ βροῦν μιὰν ἀπασχόληση ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν κλίση καὶ τοὺς ὁραματισμούς τους, καὶ

β) τὴν «ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴν ἀμοιβή» (income satisfaction), δηλ. ἡ ἐργασία, ποὺ θὰ βροῦν, νὰ τοὺς ἱκανοποιεῖ καὶ ἀπὸ ἄποψη ἀμοιβῆς.

Καὶ οἱ δύο αὐτὲς «ἱκανοποιήσεις» ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὶς σπουδὲς ποὺ κάνουν οἱ νέοι καὶ οἱ νέες καὶ τὴν ἐπίδοσή τους στὶς σπουδὲς αὐτές. Ἕνα σωστὸ πρόγραμμα σπουδῶν διευρύνει τὶς δυνατότητες τῶν νέων νὰ δημιουργήσουν ἕνα καλύτερο μέλλον γιὰ τοὺς ἑαυτούς τους καὶ τὴν κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ἑλληνικὴ

Ἀνδρόνικος Μ. «Παιδεία καὶ ὑπνοπαιδεία». Ἴκαρος, 1976.

Γέρος Θ. «Τὸ ἐκπαιδευτικό μας πρόβλημα. Ἀπόψεις», Κέδρος 1975.

Γεωργούλης Κ. «Ἡ μελέτη τῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων». Ἐκδ. Ἀλεξίου 1938.

Δελμοῦζος Α. «Τὸ πρόβλημα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς». Ὁ Γλάρος Α.Ε., 1944.
» «Δημοτικισμὸς καὶ παιδεία», Ἑλληνοευρωπαϊκὴ Ἕνωση Νέων, Ἀθήνα, 1971.

Δρεττάκης Μ. «Οἱ σχολὲς κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν στὴν ἑλληνικὴ ἀνωτάτη ἐκπαίδευση», Ἐκδ. Παπαζήση, 1977.

Ἐμμανουήλ Φ. Δ. «Τὸ σύστημα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ «Ἀττικὸν Πανεπιστήμιον», ΚΕΠΕ, Ἰανουάριος 1975.

Ἑταιρεία Μελέτης Ἑλληνικῶν Προβλημάτων, «Θέματα Παιδείας» (Στὸν τόμο συνεργάζονται: Κ. Ἀλαβᾶνος, Ε. Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου, Ε. Δηράρη, Γ. Κουμάντος, Ι. Στ. Πεσμαζόγλου καὶ Δ. Φατοῦρος), Κέδρος 1972.

Θεοφανίδης Σ. «Ὁ ρόλος τοῦ πανεπιστημίου στὴν ἐποχή μας». Περιοδ. «Εὐθύνη», Μάϊος 1973.

Καράγιωργας Δ. Π. «Τὸ πανεπιστήμιο σήμερα». Ἔρευνα τοῦ περιοδ. «Ἡ Συνέχεια», No. 8, Ὀκτώβριος 1973, σσ. 362-63.

Καραθεοδωρής Κ. «Ἡ ἀναδιοργάνωση τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», Ἐθν. Τυπογραφεῖον 1930.

Κουμάντος Γ. «Ἀνωτάτη παιδεία. Διαπιστώσεις καὶ προοπτικές». Ἑλληνοευρωπαϊκὴ Κίνηση Νέων, Δημοσιεύσεις Ἐπιμορφωτικοῦ χαρακτῆρα Ι, Ἀθήνα 1970.

Παπανοῦτσος Π. Ε. «Ἡ παιδεία. Τὸ μεγάλο μας πρόβλημα». Ἐκδ. «Δωδώνη» 1976.

Τατάκης Β. Ν. «Φιλοσοφικὰ μελετήματα», Ἐκδ. Ἑρμῆς, 1972.

Τσουκαλᾶς Κ. «Ἐξάρτηση καὶ ἀναπαραγωγή. Ὁ κοινωνικὸς ρόλος τῶν ἐκπαιδευτικῶν μηχανισμῶν στὴν Ἑλλάδα (1830-1922), Μέρος δεύτερο, Κεφάλαιο τρίτο (Ὁ προσανατολισμὸς τοῦ σχολικοῦ προγράμματος» σσ. 552-567), Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη «Θεμέλιο», 1977.

Ὑπουργεῖο Παιδείας (Ὁμάδα Ἐργασίας τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης). «Σχέδιο ὀργανικοῦ νόμου τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης, 1976.

Β. Ξένη

Sir Eric Ashby, «Community of Universities», Cambridge University Press, 1963.

Bowra C. M., «Memories», Weidenfeld & Nicholson, 1966

Butterfield H., «The University and Education To-day», Routledge & Kegan Paul, 1962.

Foster Watson, «The Beginnings of the Teaching of Modern Subjects in England», Rittman, 1909.

Green V. H. H., «The Universities» Pelican 1969.

Kerr C., «The Uses of the University», Harvard University Press 1963.

Lawson F. H., «The Oxford Law School, 1850-1965», Oxford University Press, [1968].

Marris P. «The Experience of Higher Education», Routledge & Kegan Paul, 1964.

Martin D. (ed.) «Anarchy and Culture, The Problem of the Contemporary University», Routledge & Kegan Paul, 1969.

Moderly Walter, «The Crisis in the University», S. C. M. Press, 1942.

Moore W. G., «The Tutorial System and its Future», Pergamon Press, 1968.

W. R. Niblett, Ed. «The Expanding University», Faber, 1962.

Robbins Lord, «The University in the Modern World», MacMillan, 1966.

Tillyard E. M. W. «The Muse Unchained. An Intimate Account of the Revolution in Englisch Studies at Cambridge, Bowes & Bowes, 1958.

Zweing F. «The Student in the Age of Anxiety», Heinemann, 1963.